

УДК 368:65.011.3(477)

Кисільова І.Ю.
кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету

Гаркуша О.В.
студентка
Запорізького національного університету

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

FACTORS OF FORMATION AND METHODS OF ESTIMATION FINANCIAL STABILITY OF UKRAINE INSURANCE COMPANIES

АНОТАЦІЯ

Досліджено основні сучасні методики оцінювання фінансового стану страхових компаній України. Розроблено теоретичні та методичні основи ефективних методів діагностики фінансового стану вітчизняних страхових компаній. Виявлено найбільш оптимальний спосіб дослідження фінансового стану страхової компанії – тести раннього попередження, затвержені Національною комісією з фінансових послуг. Розкрито основну сутність цієї методики діагностики. Апробовано методику діагностики фінансового стану компанії на прикладі діяльності страхової компанії «ТАС». Досліджено цю методику діагностики в динаміці та виявлено чіткі закономірності у показниках фінансової стійкості. Запропоновано методи покращення та стабілізації фінансового стану страхової компанії «ТАС».

Ключові слова: страхова компанія, платоспроможність, ліквідність, ризик, страхові резерви, фінансова надійність.

АННОТАЦИЯ

Исследованы основные современные методики оценки финансового состояния страховых компаний Украины. Разработаны теоретические и методические основы эффективных методов диагностики финансового состояния отечественных страховых компаний. Выявлен наиболее оптимальный способ исследования финансового состояния страховой компании – тесты раннего предупреждения, утвержденные Национальной комиссией по финансовым услугам. Раскрыта основная сущность этой методики диагностики. Апробирована методика диагностики финансового состояния компании на примере страховой компании «ТАС». Исследована эта методика диагностики в динамике и выявлены четкие закономерности в показателях финансовой устойчивости. Предложены методы улучшения и стабилизации финансового состояния страховой компании «ТАС».

Ключевые слова: страховая компания, платежеспособность, ликвидность, риск, страховые резервы, финансовая надежность.

ANNOTATION

The main modern methods of estimating the financial condition of Ukraine insurance companies are investigated. The theoretical and methodological foundations of effective methods of diagnostic the financial condition of domestic insurance companies have been developed. The most optimal way of researching the financial condition of an insurance company is found - early warning tests, approved by the National Commission for Financial Services. The basic essence of this method of diagnostics is revealed. The given method of diagnostics of a financial condition of the company is tested on an example of activity of the insurance company "TAS". This method of diagnostics in dynamics was explored and clear regularities in financial stability indicators were revealed. The methods of improvement and stabilization of the financial state of the insurance company "TAS" are offered.

Keywords: insurance company, solvency, liquidity, risk, insurance reserves, financial reliability.

Постановка проблеми. Страхування належить до найбільш інтегрованих форм фінансової діяльності. Найбільші світові компанії світу об'єднані зв'язками сумісного страхування та перестраховування. Дослідження фінансової стійкості належить до найважливіших проблем ринкової економіки, оскільки відсутність або низький рівень забезпечення фінансової стійкості будь-якого економічного агента веде до його неплатоспроможності і в кінцевому результаті – до банкрутства. Водночас занадто високий рівень фінансової стійкості не дасть змоги суб'єкту господарювання здійснювати власну прибуткову діяльність, концентруючи його вільні фінансові ресурси у надмірних і нераціональних запасах і резервах.

У ринковому середовищі страхова компанія, окрім здійснення основної діяльності, приймає участь також в інвестиційному процесі та різноманітних фінансово-кредитних відносинах. Тому страхова компанія (СК) має бути фінансово стійкою не лише до власне страхових ризиків, а й до інших ризиків, що виникають у процесі її діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблематиці методології визначення фінансової стійкості страхових компаній приділяють увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед закордонних фахівців, котрі провадять дослідження цього напрямку, можна виокремити представників міжнародних рейтингових агентств Standard & Poor's, A.M. Best, Fitch, Moody's Inv. Також значний творчий внесок у дослідження цієї проблематики зробили українські науковці, такі як М. Александров, Т. Бабко, В. Базилевич, І. Габідулін, Н. Кіріллова, О. Селівестров, В.А Сухов, Я. Шумелда та ін. [1–5].

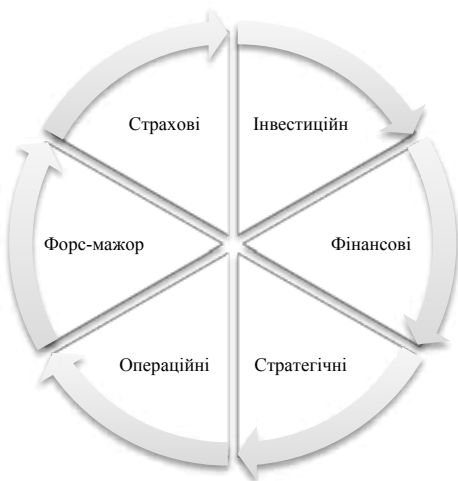
Постановка завдання. Метою статті є визначення основних чинників, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній, дослідження методології діагностики фінансової стійкості та пошук напрямів забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості страхових компаній у сучасних умовах господарювання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах ринкового господарювання

значно підвищуються вимоги до фінансової стійкості страхової компанії. Тому пріоритетним стає комплексне дослідження та діагностика її фінансово-економічного стану і фінансової стійкості. Від правильності визначення факторів фінансової стійкості та методології залежить точність визначення кількісних і якісних показників діяльності та безпосередньо фінансової стійкості страхових компаній.

Погоджуючись із поглядом дослідників [12], що фінансова стійкість як економічна категорія – це головна умова стабільної діяльності суб'єкта господарювання, визначимо перелік основних груп факторів, притаманних саме діяльності страхової компанії.

У своїй діяльності страхова компанія пов'язана з різного роду ризиками, які можна об'єднати у такі групи, як страхові, інвестиційні, фінансові, стратегічні, операційні, та ризики форс-мажорних обставин (див. рис. 1) [3].

Рис. 1. Види ризиків страхової діяльності, що є факторами впливу на фінансову стійкість страхової компанії

Фінансові ризики страховика – ризики, які з'являються у процесі з використанням фінансових ресурсів, до яких належать кошти, що перебувають у розпорядженні страхової компанії для здійснення:

- операцій страхування і перестрахування;
- витрат, які забезпечують процеси страхування і перестрахування (витрати на врегулювання збитковості та ін.);
- інших витрат, не пов'язаних з основною діяльністю страховика і спрямованих на удосконалення страхових продуктів, економічне стимулювання персоналу тощо.

До фінансових ризиків можна також віднести невинуватене збільшення кредиторської заборгованості, неплатоспроможність дебіторів страхової компанії, фінансові махінації та шахрайство його працівників тощо.

Страхові ризики – безпосередні ризики, з якими безпосередньо працюють страхові організації. Саме цей вид ризиків і є визначальним

фактором, що впливає на рівень фінансової стійкості страхової компанії [3].

У свою чергу, страхові ризики зумовлюють виникнення операційних ризиків, які вчені умовно поділили на:

- ризик змін: зміна розміру збитків як результат коливання купівельної спроможності грошей і зростання темпів інфляції, невідповідність початкових застрахованих ризиків новим загрозам і страховим тарифам внаслідок мінливості вітчизняної економіки;
- ризик випадкових збитків: коливання обсягу і кількості страхових відшкодувань, нерівномірне надходження заяв про страхові випадки тощо;
- ризик помилок: використання недостовірної інформації під час розрахунків страхових тарифів, відхилення фактичної величини ймовірності настання страхового ризику від теоретичної.

Інвестиційні ризики страхової компанії визначаються особливостями її інвестиційної політики. Вони пов'язані з недостатньою диверсифікацією інвестиційної діяльності, знеціненням і неліквідністю активів страхової компанії тощо.

Ризики форс-мажорних обставин являють собою, наприклад, незаплановане припинення страховиком своєї діяльності або, що, на жаль, є досить актуальним для нашої країни, нестабільність політичної та воєнної ситуації.

Розглядаючи роботи вищевказаних авторів, слід відзначити відсутність серед науковців єдиної думки щодо складу та методології розрахунку показників, які необхідно використовувати для оцінки фінансової стійкості.

О. Селіверстов у своїй роботі пропонує використовувати загальні абсолютні показники, показники платоспроможності і такі додаткові групи показників, як [4]:

- показники рівня ліквідності активів;
- показники інвестиційної діяльності страховиків;
- показники, що оцінюють рівень зобов'язань за єдиним ризиком;
- показники частки участі перестраховиків у страхових операціях;
- показники оцінки досягнутих фінансових результатів за звітний період [3].

М. Александрова пропонує оцінювати фінансову стійкість страховика за допомогою:

- рентабельності діяльності страховика;
- коефіцієнта фінансової стійкості страхового фонду, розрахованого на основі зіставлення доходів та витрат по страховому фонду;
- вірогідності браку коштів у страховому фонді на основі коефіцієнта Ф. Коншина [4].

За методологією І. Габідуліна пропонується використовувати такі показники фінансової стійкості, як :

- розмір прибутку від страхової діяльності;
- балансовий прибуток;
- показник рентабельності страхових операцій, збалансованість страхового портфеля;

- фінансова стійкість страхового фонду;
- фінансовий та інвестиційний леверидж [5].

Важливо також відзначити абсолютну відсутність у більшості робіт рекомендаційних значень показників, на підставі яких ми оцінюємо фінансову стійкість відповідної страхової компанії.

Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (Нацкомфінпослуг) у 2003 р. ухвалила затвердити Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків у вигляді тестів раннього попередження [6].

Тести раннього попередження – це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними Нацкомфінпослуг нормативами, подальше оцінювання показників за спеціальною шкалою та розрахунок інтегральної оцінки з урахуванням важ-

ливості впливу того або іншого показника на фінансову надійність страхової компанії.

Відповідно до рекомендацій здійснюється аналіз 11 найважливіших фінансових показників (капіталу, активів, страхових резервів, перестраховання, прибутковості, ліквідності тощо) та надається відповідна оцінка. Оцінки виставляються за 4-бальною шкалою залежно від діапазону, у який потрапило значення відповідного показника.

На основі проведених тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки, як:

- 1 (стійка) – фінансові показники знаходяться на високому рівні;
- 2 (задовільна) – відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні;

Таблиця 1

Тест раннього попередження для страхової компанії «ТАС» у 2015 р.

N	Вид показника	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Розраховане значення у 2015 р.	Фактична оцінка у 2015 р.
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1. 0<ПДЗ<50 2. 50<ПДЗ<75 3. 75<ПДЗ<100 4. 100<ПДЗ	0,04	70,12	2*0,04=0,08
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	1. 95<ПЛА 2. 80<ПЛА<95 3. 65<ПЛА<80 4. ПЛА 65	0,10	82,99	2*0,10=0,2
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1. ПРС<100 2. 100<ПРС<200 3. 200<ПРС<300 4. 300<ПРС	0,06	154,86	2*0,06=0,12
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1. 0<ЗПП<20 2. 20<ЗПП<50 3. 50<ЗПП<75 4. 75<ЗПП<100	0,18	127,29	4*0,18=0,72
5	Показник доходності (ПД)	1. 50<ПД 2. 25<ПД<50 3. 0<ПД<25 4. ПД<0	0,06	-3,72	4*0,06=0,24
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1. ПА<50 2. 50<ПА<100 3. 100<ПА<110 4. 110<ПА	0,06	67,37	2*0,06=0,12
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	1. 10<ПЗК 2. 5<ПЗК<10 3. 0<ПЗК<5 4. ПЗК<0	0,06	72,51	1*0,06=0,06
8	Показник змін у сумі чистих премій (за всіма полісами) (ПЗЧП)	1. 40<ПЗЧП 2. 33<ПЗЧП<40 3. 10<ПЗЧП<33 4. ПЗЧП<10	0,06	111,66	1*0,06=0,06
9	Показник незалежності від перестраховування (ПЗП)	1. 50<ПЗП 2. 40<ПЗП<50 3. 30<ПЗП<40 4. ПЗП<30	0,18	70,66	1*0,18=0,18
10	Показник співвідношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1. 0<ПВРК<50 2. 50<ПВРК<75 3. 75<ПВРК<100 4. 100<ПВРК	0,16	97,7	3*0,16=0,48
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1. 10<ПДІ 2. 5<ПДІ<10 3. 0<ПДІ<5 4. ПДІ<0	0,04	21,36	1*0,04=0,04
ЗАГАЛОМ					2,3

– 3 (гранична) – фінансовий стан спричиняє побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній;

– 4 (незадовільна) – вважається недопустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним.

Фактична оцінка кожного показника визначається порівнянням розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень. Загальна оцінка дорівнює сумі фактичних оцінок за окремими показниками, помножених на відповідні вагові коефіцієнти.

На нашу думку, найбільш точним та дослідженим методом діагностики фінансового стану страхових компаній в Україні є саме тести раннього попередження, затверджені Нацкомфінспослуг. Їх практичне застосування продемонструємо на прикладі одного із лідерів українського ринку страхових послуг – страхової

компанії «ТАС» – та проаналізуємо динаміку показників.

На основі фінансової звітності страховика розрахуємо значення тестів раннього попередження для компанії ТАС у 2015 і 2016 рр. (табл. 1 і табл. 2) [7].

Також зобразимо результати дослідження графічно на рис. 2.

Отже, можна дійти висновків, що ліквідність активів у 2016 р. страхової компанії «ТАС» зменшилася, дохідність зменшилася, проте значно зросло відношення резервів до чистого капіталу компанії.

Проте як у 2015 р., так і в 2016 р. фінансова стійкість компанії залишалася на високому рівні, і за рахунок збільшення страхових резервів, загальних доходів компанії, ефективної тарифної та маркетингової компанії

Таблиця 2

Тест раннього попередження для страхової компанії «ТАС» у 2016 р.

№	Вид показника	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Розраховане значення у 2016 р.	Фактична оцінка у 2016 р.
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1. 1.0<ПДЗ<50 2. 50<ПДЗ<75 3. 75<ПДЗ<100 4. 100<ПДЗ	0,04	61,58	2*0,04=0,08
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	1. 95<ПЛА 2. 80<ПЛА<95 3. 65<ПЛА<80 4. ПЛА 65	0,10	113,25	1*0,10=0,1
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1. ПРС<100 2. 100<ПРС<200 3. 200<ПРС<300 4. 300<ПРС	0,06	187,84	2*0,06=0,12
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1. 0<ЗПП<20 2. 20<ЗПП<50 3. 50<ЗПП<75 4. 75<ЗПП<100	0,18	113,22	4*0,18=0,72
5	Показник доходності (ПД)	1. 50<ПД 2. 25<ПД<50 3. 0<ПД<25 4. ПД<0	0,06	43,48	2*0,06=0,24
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1. ПА<50 2. 50<ПА<100 3. 100<ПА<110 4. 110<ПА	0,06	55,5	2*0,06=0,12
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	1. 10<ПЗК 2. 5<ПЗК<10 3. 0<ПЗК<5 4. ПЗК<0	0,06	128,06	1*0,06=0,06
8	Показник змін у сумі чистих премій (за всіма полісами) (ПЗЧП)	1. 40<ПЗЧП 2. 33<ПЗЧП<40 3. 10<ПЗЧП<33 4. ПЗЧП<10	0,06	155,33	1*0,06=0,06
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1. 50<ПНП 2. 40<ПНП<50 3. 30<ПНП<40 4. ПНП<30	0,18	87,34	1*0,18=0,18
10	Показник співвідношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1. 0<ПВРК<50 2. 50<ПВРК<75 3. 75<ПВРК<100 4. 100<ПВРК	0,16	85,01	3*0,16=0,48
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1. 10<ПДІ 2. 5<ПДІ<10 3. 0<ПДІ<5 4. ПДІ<0	0,04	56,85	1*0,04=0,04
ЗАГАЛОМ					2,08

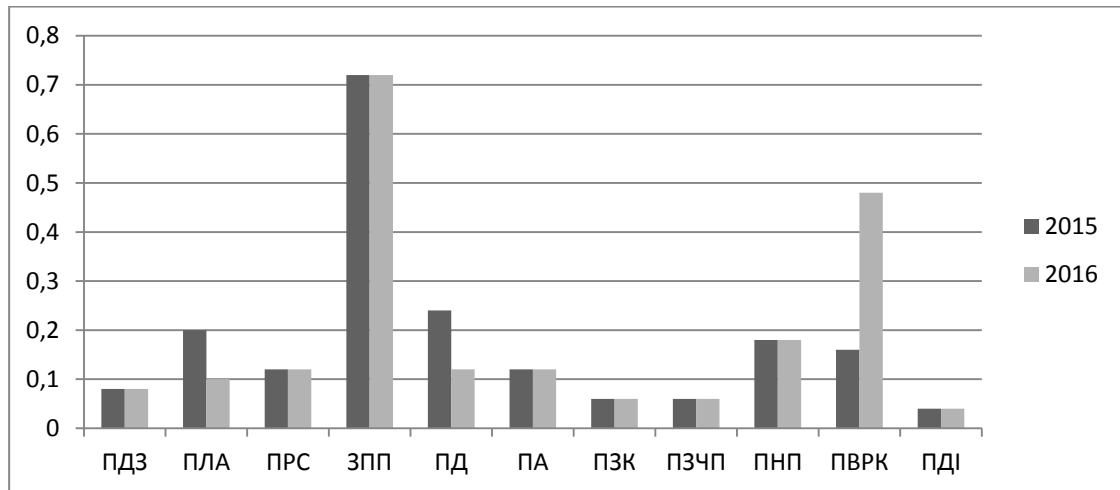

Рис. 2. Динаміка показників тестів раннього попередження для страхової компанії «ТАС» у 2015–2016 рр.

у 2016 р. фінансовий стан страхової компанії «ТАС» покращився.

Висновки. Фінансова стійкість як економічна категорія – це найголовніший фактор стабільної діяльності суб'єкта господарювання, який має зберігатися незалежно від ступеня негативного впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. У ринковому середовищі страхова компанія, окрім здійснення основної діяльності, бере участь в інвестиційних процесах та різноманітних фінансово-кредитних операціях. Ідентифікація ризиків дала можливість виокремити чіткий перелік факторів, що мають негативний вплив на рівень фінансової стійкості страхової компанії. Виокремлено розмаїття підходів до методології визначення фінансової стійкості страхових компаній України. Визначено найбільш ефективний метод діагностики фінансової стійкості страхових компаній України та практично застосовано його на одній із лідируючих вітчизняних страхових компаній – «ТАС». Напрямом подальших досліджень є вдосконалення наявних під-

ходів до визначення рівня фінансової стійкості страхової компанії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сухов В.А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков. [Текст]. М.: АНК ИЛ, 1995. 324с.
2. Габидулин И. Есть интересный подход к рейтинговой оценке страхового рынка. [Текст] // Финансовые услуги. 2003. № 4. С. 19.
3. Бондаренко Я.С. Посібник до вивчення курсу «Теорія ризику в страхуванні» / Я.С. Бондаренко, Є.В. Турчин. Донецьк : РВВ ДНУ, 2009. 24 с.
4. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. К.: Вид-во КНЕУ, 2009. 283 с.
5. Страхування : підручник / за ред. В.Д. Базилевича. К.: Вид-во «Знання-Прес», 2008. 1019 с.
6. Розпорядження Держфінпослуг «Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03.2005 р., № 3755. URL: <http://zakon.nau.ua/doc>.
7. Фінансова звітність страхової компанії «ТАС». URL: <https://sgtas.com.ua/finance-of-company/finansovaya-otchetnost>